

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1165

מסכת ביצה י"ט-כ"ה ♦ חלה ב', ח' - ג', ה'

בס"ד, י"ג תשרי תשפ"ב

השבוע בגליון

- ♦ הולדת ריח במים
- ♦ הכנת פטל בשבת
- ♦ ביטול פחות מכזית ביום טוב
- ♦ החלפת בלוני גז ביום טוב

♦ שימוש בסבון אסלה בשבת קדש

- ♦ הנמכת להבת הגז ביום טוב
- ♦ מכונה לרכישת גז בישול
- ♦ הדלקת אש באח לצורך חימום הבית ביום טוב
- ♦ חימום הבית למפונקים

בשורה לקוראי הגליון!

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

העומדים מקרוב על המתרחש בקהילות בהן התייסדו שיעורים בדף היומי, מתוודעים למהפך אמיתי ושרשי בקרב רבים מלומדי השיעור, הבא לידי ביטוי בתחומים שונים ומגוונים, מתוך הכרה בכך שהתורה הקדושה היא מרכז חייו של היהודי, והעולם הזה הוא פרוזודור לעולם הבא.

חדר המתנה

בעמוד הראשון של יומנו המהודר רשום המשפט הבא: "העולם הזה הוא גשר - עברו עליו, אל תשבו בו!"

היו לו חלומות רבים, ומעניינים, יש להודות. בשונה מרבים אחרים, יש לו גם אמצעים להגשימם. הוא נהג כך במהלך רוב השנים מאז עמד ברשות עצמו, התפתח, התבסס והתעצם. **שכנעו** אותו להצטרף לשיעור הדף היומי. אמרו לו שינסה. דיברו על לבו שההשתתפות בשיעור אינה דורשת השקעה. הסבירו לו שאם זה לא יתאים לו, הוא פשוט יכול להפסיק להגיע. שאלו אותו כיצד הוא רוצה שנכדיו ייראו בעוד ארבעים שנה. הוא הגיע.

מהוסס, חקן, תוהה, חושש. **האווירה** החברתית הנעימה, דברי החכמה המופלאים הטמונים בכל מלה של הגמרא ומגיד השיעור שפיו מפיק מרגליות, גררו אותו אל השיעור יום אחר יום.

דף כב/א ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה

הנמכת להבת הגז ביום טוב

ברוב סוגי הבישולים יש צורך להפחית את עצמת האש במהלך הבישול, שאם לא כן ישרף המאכל, ישחיר או יתפחם, ופעמים יתבשל מצדדיו בלבד ותוכו לא יהא כבד. כידוע, ביום טוב הותרו מלאכות לצורך "אוכל נפש". האם מותר לסובב את כפתור הגז ולהנמיך את הלהבה?

ובכן, בגמרתנו מבוארת מחלוקת תנאים, רבי יהודה וחכמים, אם ביום טוב מותר לכבות אש כדי שהקדירה על המאכל שבה לא תספוג עשן ותיפגם לאכילה.

מדברי הגמרא עולה, כי הלכה כדעת האוסר. אך נחלקו ראשונים במה דברים אמורים. יש אומרים, כי לעולם אסור לכבות אש ביום טוב לצורך שמירה על מאכל, אף אם אין אפשרות אחרת לבשל מאכל זה. טעם הדבר, לפי שמלאכת "כיבוי" אינה מוגדרת כמלאכת אוכל נפש, והיא אף גרועה מ"מכשירי אוכל נפש", דהיינו: מלאכות מקדימות בשלב הראשוני של הכנת האוכל, שהותרו באופנים מסויימים, שכן, אין הכיבוי משפר את האוכל במאומה, לפעולת הכיבוי אין חלק ב"יש" של האוכל, אלא חלקה מסתכם במה שהיה עלול להיות אלמלא היו מכבים אותה. חלק זה זעיר מידי מכדי לשייך אותה לקבוצת המלאכות שמותר לעשותן ביום טוב עבור אוכל.

כדעתם פוסק מרן המחבר להלכה (שולחן ערוך סימן תקי"ד סעיף א, וע"ש במשנה ברורה ס"ק ד').

אולם ראשונים אחרים חולקים וסוברים, כי לא אסרה הגמרא לכבות את האש אלא אם באפשרותו להציל את דבר המאכל על ידי העברתו לאש אחרת, אך אם לא עומדת לרשותו אפשרות זו - יכבה את האש, וכך פוסק הרמ"א (שם).

נמצא, שכן עדות המזרח אינו רשאי להנמיך את להבת הגז לעולם, גם אם ימצא עצמו ללא מאכל. ואילו הנוהג כשיטת הרמ"א, רשאי להנמיך את להבת הגז, זאת בתנאי שאין לו כל אפשרות להעביר את המאכל ללהבה אחרת. כלומר, אם הוא יכול להדליק אש אחרת קטנה יותר, יעשה כן ויעמיד מעליה את הסיר, אך לא ינמיך את הלהבה הגדולה, לפי שמלאכת "הבערה" היא מלאכת אוכל נפש המותרת ביום טוב, אך לא מלאכת כיבוי [עיין משנה ברורה שם ס"ק ו וראה בשמירת שבת כהלכתה פרק י"ג סעיף י].

כל האמור הוא במקרה שהקטנת הלהבה נדרשת כדי לבשל כיאות את המאכל. אולם, במקרה הבא, הורה הגאון רבי יצחק ווייס זצ"ל לאיסור (שו"ת מנחת יצחק, ח"א סי' נ"ו).

זעילוי נשמת

מרת **אסתר גולדה כהנא** ע"ה

ב"ר אלתר יעקב וגיטל ויזל ז"ל

נלב"ע י"ח בתשרי תשנ"ט

תנצב"ה

זעילוי נשמת

הר"ר **אברהם אביש פירר** ז"ל

ב"ר משה מנחם ז"ל נלב"ע י"ד בתשרי תשס"א

ומרת **עדינה טובה** ע"ה

ב"ר יעקב צבי הכהן ז"ל נלב"ע י"ג באלול תשס"ח

תנצב"ה

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

מרת **דבורה פלם** ע"ה

ב"ר יקותיאל יהודה ז"ל

נלב"ע כ' בתשרי תש"פ

תנצב"ה

נר ה'
נשמת
אדם

לעילוי נשמת

הר"ר **צבי ארליך** ז"ל ב"ר אהרן ז"ל

נלב"ע י"ב בתשרי ה'תש"ם תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידנו הר"ר **טוביה ארליך** ומשפ' שיחיו - אלקנה

מכונה לרכישת גז בישול: יהודי שהיה במקום שבו הגז הוזרם לפי תשלום. ככל הנראה היה זה בבית הארחה שבו כל דייר שלשל מטבעות למכונה האחראית על וויסות הגז, ולאחר שכיילה את כמות הגז עליה שילם, פסק זרם הגז.

בעייתו של יהודי זה התעוררה בעקבות העובדה, שבערב יום טוב אי אפשר היה להכניס למכונה כמות מטבעות שתספיק עבור יומיים רצופים של זרימת גז. שאלתו היתה, אם ביום טוב מותר לו להנמיך את להבת הגז, בשעה שאינו משתמש בה, כדי לחסוך בגז עבור בישול מאכלים נוספים להם יזדקק במהלך שני ימי החג. אם לא יעשה כן, יתכלה הגז במהלך החג, ובחלקו האחרון לא תהא לו אפשרות לבשל.

בעל מנחת יצחק השיב לו כי הדבר אסור, מפני שמלאכת כיבוי הותרה לצורך תיקון "אוכל נפש" בלבד, כלומר: רק פעולת כיבוי שהיא עצמה משפיעה על המאכל - מותרת. במקרה דנן, פעולת הכיבוי חוסכת גז שאיתו אפשר יהיה לבשל בהמשך היום, וזאת כבר לא הותר [ועיין משנה ברורה סימן תק"ב ס"ק י, ויש לעיין לדעת האחרונים המקילים שם, שהוא הדין במקרה זה, ועיין שש"כ הערה נ"ד].

דף כב/ב ומניחין את המוגמר ביו"ט... וחכמים אוסרין

הדלקת אש באח לצורך חימום הבית ביום טוב

ביום טוב הותרה מלאכת "אוכל נפש". כל מלאכה הנצרכת להכנת מאכלים, הותרה גם שלא לצורך הכנת מאכלים. וכגון, מותר להבעיר אש כדי לקרוא בספר, מפני שהבערת אש היא מלאכת אוכל נפש. בגמרתנו אנו למדים כי אין אדם רשאי לעשות מלאכה עבור כל צורך שהוא, אלא פעולה ה"שווה לכל נפש". למשל, הדלקת אש לצורך אור היא פעולה השווה לכל נפש, אך הדלקת אש לצורך פיזור בשמים על גחלים כדי להתענג מריחם - אסורה, לפי שהיא מוגדרת כפעולה שאינה "שווה לכל נפש", כי רק אנינים ומפונקים נזקקים לה.

הגדרה זו אינה פשוטה כל עיקר, ובמאמר זה נתמקד באחד מסעיפיה, באמצעות שתי ההלכות הבאות. **חימום הבית למפונקים:** בשולחן ערוך חלק או"ח סימן תקי"א סעיף א' מביא הרמ"א מחלוקת לגבי "חימום בית" ביום טוב, בשעה ש"אין הקור גדול" ואך מפונקים מדליקים אש לחימום במצב זה. צדדי המחלוקת הם: מחד גיסא, כעת פעולת החימום אינה שווה לכל נפש, כי אם לאנינים ולפיכך אסור לעשות. מאידך גיסא, פעולת החימום באופן עקרוני שווה לכל נפש, בניגוד לפיזור בשמים על גחלים שלעולם נועד למפונקים בלבד. לפיכך אפשר לומר, כי את פעולת החימום מותר לעשות גם במקרים שאינם שווים לכל נפש, כי עיקרה של הפעולה שווה לכל נפש. הרמ"א מסכם, כי להלכה "נהגו להקל".

חימום מים לרחיצת ידיים: בסעיף ב' כותב מרן המחבר: "מותר להחם מים ביום טוב לרחוץ ידי". דין זה מוסכם לכל הדעות ללא עוררין, והשאלה המתבקשת היא, מדוע אותם פוסקים הסוברים כי אין להדליק תנור ביום שהקור אינו עז, אינם מורים כי אין להחם מים ביום טוב אם הקור אינו עז? הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (מנחת שלמה בסוגייתנו), מסביר את הדברים באמצעות סברה יסודית בהלכה זו בה אנו עוסקים - "דבר השווה לכל נפש".

המטרה הסופית - היא הקובעת: עיון קל יבהיר לנו כי קיים הבדל בסיסי בין הדלקת אש לחימום הבית, לבין הדלקת אש לחימום מים לרחיצת ידיים. מטרתה הסופית של הדלקת אש לחימום, היא - חימום. מטרתה הסופית של הדלקת אש לחימום מים לרחיצת ידיים, היא - רחיצת הידיים.

מעתה, כאשר הורונו חז"ל כי ביום טוב מותר לבצע רק פעולות השוות לכל נפש, אין כוונתם כי הפעולה עצמה צריכה להיות שווה לכל נפש, אלא די בכך שהפעולה נועדה לפעולה אחרת, שהיא שווה לכל נפש. אמור מעתה, פעולת החימום ביום שאינו קר, אינה שווה לכל נפש, שהרי מטרתה היא לחמם אנינים ומפונקים. ברם, פעולת חימום מים ביום שאינו קר, כדי לרחוץ ידיים, אמנם אינה שווה לכל נפש, אך היא מיועדת עבור פעולה שווה לכל נפש - רחיצת ידיים, ולפיכך מותר הדבר. יש לציין כי כל הדיון הוא בפעולות שאינן עבור הכנת מאכל, אך בפעולות "אוכל נפש", רשאי כל אדם להכין אוכל כאוות נפשו, גם אם המאכל אינו שווה לכל נפש (רמב"ן מלחמות ה' דף י"ב בדפי הרי"ף. וע"ש בבעל המאור שמשמע שחולק, וגם לדבריו זה משום שלאינם מפונקים אין צריך כלל, אבל כאשר נצרך תיקון למאכל זה ודאי יכול כל אחד לתקן לפי טעמו, אף על פי שאינו שווה לכל נפש).

דף כג/א משום דקא מוליד ריחא

שימוש בסבון אסלה בשבת קדש

בימים עברו היו שמשי בתי הכנסיות נוטלים שמן שפיגונר"ד, שריחו הטוב הפך לשם דבר, ומוהלים אותו במים שבקערה המיועדים לנטילת ידי הכהנים לפני עלייתם לדוכן, והיה השמן נספג בידיהם ומפיץ את ריחו הענוג, בעת שנשאו את ידיהם לברך את העם. מדובר בקהילות שונות בחו"ל, אשר בהן, כידוע, נוהגים הכהנים לברך את העם בשלשת הרגלים בלבד, וככל הנראה, מחמת חיוב המצווה הנדירה, נהגו כך לייקרה ולכבדה.

הולדת ריח במים: מנהג זה עורר פולמוס עז בין הפוסקים. הט"ז והמגן אברהם (סימן תקי"א) פסקו להורות, כי בשבת או ביום טוב אסור למהול שמן זה במים, שהרי בסוגייתנו אנו למדים על תקנת חכמים שאין לְבַשֵּׁם בגדים בשבת, משום "דקא מוליד ריחא" - בתקופת התלמוד נהגו להניח את הבגדים על בשמים שהונחו על גחלים, כדי להספיג את ריחם בבגדים, וחכמים אסרו

לא כפי שהוא תכנן. הוא הפך לחלק בלתי נפרד מחברי השיעור המגובשים, ולפני השיעור ולאחריו אף שיתף אותם בתוכניתו העיתידית.

אחת מהן עמדה במרכז הווייתו. הוא לא חדל לדבר עליה. תדיר היה מהלך עם רישומים שונים בפנקסו, שהתקבלו מאדריכלים שונים. הבית שלו. פאר היצירה. עמד להפוך בתכנונו למשהו שאי אפשר לשכוח; כך נהג לומר.

שלא טעון, הוא לא מתגורר באהל. בביתו הנוכחי אפשר לארח נסיכים מבטן ומלידה, והם יחוו במקומם הטבעי.

אבל... יש לו מנה רוצה...

חלפו להם חודשים, שנה תמימה למען האמת, פנקס התכניות נגזז, העלה אבק, וכאשר שואלים אותו "נו, מה קורה", ומציפים לשמוע כי מחר מתכנסת אסיפת האדריכלים... הוא מספר את המשל הבא שחדר לאזניו והפך את עולמו.

הכאבים תקפו ובאו בגלים של ייסורים. שבועות אחדים לפני כן הוא חש בעקצוצים קלים, אך לא ייחס להם חשיבות. עתה לא חשב על דבר אחר. ככל שהצליח לחוש בלשונו, החיידיקים תקפו את שן הבינה שלו, אם כי הבינה עמדה להסתלק ממנו והלאה מרוב כאבים ולהותירו עם שן חלולה בה מרקדים מלאכי-חבלה.

מיד כאשר החל להסתפק אם קרן שמש היא זו המבליחה על תריס חדרו או אלומת פנס רכב חולף, טלפן לבנו מחמדו והבהילו אליו. בשעת בוקר מוקדמת היו השניים ישובים במונית שהבהילתם אל מוקד החרום של מרפאת שיניים, אשר התפרנסה זה שנים רבות מאנשים עסוקים שלא היה להם די זמן לטפל בשיניהם בעת שהחלו להראות סימני מצוקה, ואף לא היה להם די זמן כדי לחשוב ולהבין, כי אם לא יטפלו בכך כעת, יאלצו אחר כך לבזבז זמן רב יותר. לא משנה.

מקרי חרום אחדים התפתלו על הכסאות בחדר ההמתנה. בראותו אותם נחה דעתו. הוא לפחות אינו מחציץ את ייסוריו. לסתו יציבה ועיניו ממוקדות. רופא נעים-סבר יצא מן החדר, ליווה החוצה אדם תשוש שעניו אומרות ייאוש, והכניס אל חדרו את הבא בתור.

עוד שעתיים ואתם תכנסו, הסבירה האחות, תוך כדי שהניחה לפניו קעריה גדושה בכמוסות הרגעה וכוס מים צלולים. "פשוט, יש כאן אדם עם דלקת שעלולה להתפשט חלילה. אחריו יכנס בחור שכל שיניו עומדות לנשור. אחר כך אתה, אדוני".

הוא גמע את הכמוסות באחת, וציין לעצמו כי הן מצויינות, הכאב התפוגג באחת. הוא התרווח לאחור על כסאו, ותהה בינו לבין עצמו אם לא יכאב לו הגב לאחר שעתיים של ישיבה על הכסא הפשוט, נעדר הרכות וחסר הידידות.

הוא ידע כי בנו ימלא כל משאלה שיבקש מימנו. "בני מחמדי, שמא תואיל להביא הנה את כורסתי הנוחה מחדר הספריה שלי?". הן האוהב זינק ממקומו, אץ רץ, ולאחר כמחצית השעה חזר מתנשף ומתייגע, הניח באנחת רווחה את הכורסה המפוארת וסייע לאביו לעבור אליה מן הכסא הפשוט.

הבן היקר ידע פרק בפסיכולוגיה, ועוד בטרם התיישב האב על כורסתו, ידע בלבו פנימה, כי ישיבתו הנוחה על הכורסה תגרוור בעקבותיה בקשות נוספות. "אסוציאציה" קוראים לזה. מעשה גורר מחשבה, הגוררת מחשבה, הגוררת מחשבה. אתה יושב על ספסל מוכר, ונזכר כי פעם ישבת עליו ושיתית בקבוק קולה קר - לא יעבור רגעים מספר, עד שתשתוקק לבקבוק קולה צונן, כמו לא שנתה מהבוקר.

בחדר הספריה, היכן שהכורסה היתה מונחת, היו מתקן להכנת קפה ומכשיר משוכלל להשמעת מוזיקה. הוא לא ידע את מי מהם יבקש אביו תחילה. כעבור זמן קצר פתר האב את ספקותיו. הוא ביקש את שניהם יחד.

זאת, משום ש"המוליד דבר חדש, קרוב הוא לעושה מלאכה חדשה" - רש"י (ד"ה דקא מוליד ריחא, ויש מהאחרונים שביארו, משום שדומה למלאכת מכה בפטיש שמתקן את הדבר, ראה שולחן עצי שיטים לבעל מרכבת המשנה). מכאן, שגם הולדת ריח במים - אסורה. הט"ז אף הוסיף לאסור מנהג זה, גם אם הוכנו המים והשמן בערב שבת, שכן, רחיצת ידי הכהנים במים אלה, מולידה ריח בידיהם!

הכנת פטל בשבת: קריאת פסקם מעוררת שאלה מיידית; הן איש אינו מונע עצמו מהכנת פטל בשבת, אף על פי שמחילת התרכיז במים מולידה בהם ריח. כיצד מותר הדבר? ובכן, הכל מודים כי לא אסרו חכמים את הדבר כאשר הפעולה אינה מכוונת ליצירת ריח, והמוהל פטל במים, או בוזק תבלין על מאכל, אינו מתכוון להטמיע בהם ריח, כי אם טעם. ברם, מהילת שמן השפיגור"ד במים נועדה לריח, והדבר אסור. כה שיטתם של הט"ז והמגן אברהם.

על דבריהם חלק בתוקף החכם צבי (שו"ת, סימן צ"ב) הסובר, כי לעולם לא אסרו חכמים להוליד ריח בדברי מאכל, הן אם הם מיועדים לאכילה והן אם לאו, ולפיכך פסק כי הקהילות שרווח בהן מנהג זה רשאיות להמשיך ולהחזיק בו.

סברה נאה כתב המשנה ברורה להתיר את הדבר, כי מהילת שמן במים אינה מפיקה את הריח מן השמן ומטמיעתו במים, אלא השמן בעצמו ממשיך להפיץ את ריחו, ומהילתו במים מפזרת אותו על פני ידיים רבות... (סימן קכ"ח ס"ק ג; אך לא הכריע כיצד לנהוג להלכה, אם כי בסימן תקל"ד ס"ק כ"ח סתם את הדין לאיסור). ומכאן לסבון הנמצא באסלה.

לדעת המגן אברהם והט"ז אסור להוליד ריח במים. האם לשיטתם חובה, איפוא, להסיר את הסבון מפיץ הריח מערב שבת, כדי שבהורדת המים בשבת לא יטמיע הסבון את ריחו בתוך המים? ובכן, רבני זמנינו מצדדים להקל בדבר, זאת, לאור חוות דעתם של מומחים, כי הריח המופץ באוויר אינו מחמת ריח שנטמע במים, אלא עם הורדת מי האסלה נשטף הסבון ושכבתו העליונה נמסה ונחשפת שכבה חדשה המפיצה את ריחה באוויר. אמנם מעט ריח נטמע במים, אך זה אין בכוחו כדי לבשם את האוויר, מה גם שעיקר כוונתנו בהדחת המים על הסבון היא להפיץ ריח באוויר (אורחות שבת, פרק ט"ו סעיף ס"ה בהערה).

יצוין, כי אם ייצרו סבון שפיץ ריח על ידי ספיגתו במים, כמובן יהיה הדבר אסור [כפי שסתם המשנה ברורה להלכה]. זאת, ועוד: כל האמור הוא בסבון נטול צבע. בסבונים בעלי צבע קיימת בעייה נוספת של "צובע", שהמים נצבעים מן הסבון.

דף כה/א לאכול ממנה כזית צלי

בישול פחות מכזית ביום טוב

בעיצומה של מסכת ביצה, מן הראוי להתודע לדין חשוב שהתפתח בין הפוסקים לגבי בישול ביום טוב. אנו למדים הלוך ושנה, כי ביום טוב מותר לבשל לצורך "אוכל נפש". סוגיות גדולות ושלמות דנות אם מותר לבשל כמות גדולה מעבר לנדרש ביום טוב. למדנו כי מותר להרבות בשיעורים, וכי מותר לבשל כמויות אוכל גדולות - אם יבוא אורח.

ומה לגבי הכמות הקטנה ביותר שמותר לבשל? האם ביום טוב מותר לבשל כמות כל שהיא, מזערית ככל שתהא, או שמא יש שיעור מינימאלי לבישול ביום טוב.

אין לבשל כמות מזערית: ובכן, מתברר כי לדעת חלק מן האחרונים, אין לבשל כמות מזערית ביום טוב, אלא זו הנחשבת שיעור חשוב לאכילה! הנה, בעל אבני נזר (שו"ת או"ח סימן ת"ג) צ"ל מבאר, מדוע את שתי הלחם הקרבים בחג השבועות, אין אופים ביום טוב כי אם בערב יום טוב - הואיל ושתי הלחם מחולקים בין כהנים רבים לאכילה, אין כל כהן אוכל שיעור כזית מהם, ולפיכך אסור להכין ביום טוב! [ע"ש שלכן אין צריך להגיע לסברה של "משולחן גבוה קזכו", ולכן לעיל, כא/א, לא הביאו הוכחה מדין זה].

האבני נזר מגדיל לחדש, כי גם אם בעת אפיית שתי הלחם מתכוונים לחלק ממנו כזית שלם לכל כהן, עדיין לא יואיל הדבר, שכן, שתי הלחם נאפים לצורך קרבן, ומצד מצוות הקרבת הקרבן אין צורך שכל כהן יאכל ממנו כזית. מפני כך כבר אין האפייה נחשבת כמלאכה המיועדת להאכלה חשובה!

לאור דברים אלה הוא מסיק, כי אפילו כמות גדולה אין לבשל ביום טוב, אם מיועדת היא לחלוקה בין אנשים רבים, שכל אחד מהם לא יזכה לאכול ממנה כזית! את חידושו העצום הוא למד מן הפסוק (שמות, יב/טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". פסוק זה הוא המקור להיתר עשיית מלאכת אוכל נפש ביום טוב, והפסוק מציין, כי כל נפש עבודה מבושלת המאכל תזכה לאכול אכילה הגונה. מה טעם הדבר? לפי שהיתר עשיית מלאכות אוכל נפש מבוסס על מצוות שמחת יום טוב, ומאחר שאין אדם שמח בכמות זעומה, אין כל עילה להתיר לעשות מלאכה עבורו [לפיכך גם "מתוך" לא יועיל, לדעת בעלי התוספות, שצריך שיהיה צורך קצת].

כדעתו נוקט גם בעל תורת חסד (שו"ת, סימן כ"ה אות ג), המצטט את משנתנו שמשלונה משמע כן. במשנתנו נאמר: "לא ישחט, אלא אם כן יש שהות ביום לאכול ממנה כזית צלי". דהיינו, אין לשחוט בהמה בשלהי יום טוב, אלא אם כן יספיק לאכול ממנה עוד בטרם יפוג החג. מכך שהמשנה ציינה, כי עליו להספיק לאכול כזית מן הבהמה מבעוד יום, משמע, כי אם יהא בידו אפשרות לאכול שיעור פחות מכך, אין הוא רשאי לשחוט את הבהמה.

לאחר שעה ומחצה ישוב היה האב בחדר ההמתנה שקוע בכורסתו הנוחה, לוגם כוס קפה מהביל, לא חזק לא חלש, בדיוק כפי שהוא אוהב, וברקע מתנגנת יצירה קלאסית ישנה נושנה, עמה נהג לשתות את קפה הבוקר שלו.

הוא סיים את כוס הקפה, ושקע בנמנום קל של הנאה, כאשר הרופא יצא מחדרו והזמינו פנימה...
אתה יודע, רק המחשבה על כך, שלאחר מאה ועשרים שנה אסתכל על חיי באותו מבט מגוחך שכולנו מעניקים לאדם שריטה את חדר ההמתנה כדי להנעים לעצמו שהייה של שעה קלה, גרמה לי להרהר פעמיים ושלוש אם אני זקוק באמת לשיפוץ זהה. יש לי בית, מה בית - וילה מפוארת, לא חסר לה מאום, בשביל מה להשתגע?

נתתי אל ליבי, כי אנו ממתנינים בעולמנו לקראת עולם הנצח. חדר המתנה, הלא כן?
שמעתי משפט יפה המגבש למילים קצרות את השקפת העולם החדשה שניקתי בשיעורי הדף היומי, ורשמתי אותו בפתח היומן שלי: "העולם הזה הוא גשר - עברו עליו אל תשבו בו".

בכל בוקר אני פותח את היומן, לראות מה עלי לעשות היום, והמשפט הזה מעניק לי מסגרת של פרופורציה לכל היום. צריך להספיק. אנחנו בחדר המתנה.
מה צריך להספיק? טוב, זאת יודע כל אחד. צריך רק לזכור זאת.

העולם הזה הוא גשר - עברו עליו אל תשבו בו!

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 474 בני ברק. mendelson@meorot.co.il 03-570-67-93 דוא"ל

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף כה/ב שנים דרך ארץ

מרכא כפולה - שתי גמיעות

כשיעקב אבינו ע"ה הביא לאביו לאכול במקום עשן, אומר הפסוק (בראשית, כז/כה), "ויבא לו יין וישת". נשים נא לב, כי הטעם על המילה "לו" הוא מרכא כפולה - רמז לכך, שהשקה בשתי גמיעות, כמנהג דרך ארץ... (משך חכמה, שם).

דף כה/ב מפני מה נתנה תורה לישראל מפני שהן עזין.

או תורה או עוני

דרש רבי אביש אריה מהומנא:
כאן למדנו שהתורה מתשת העזות. בחגיגה (ט/ב) נאמר שחזר הקב"ה על כל מידות טובות ליתן לישראל ולא מצא אלא עניות. כי אף העניות מבטלת את העזות.

נמצא שיש לבחור באחת מן השתיים: או בעניות, או בתורה.
זהו שאמר דוד: "לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעיני", לולי התורה, עני הייתי...

דף כה/ב מפני שהן עזין

מניין באה העזות לעם ישראל?

הכלי יקר (בראשית, מט/ז) עומד על ביאורו של הפסוק "ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה, אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל", ומפרשו כך: ראה יעקב אבינו את שמעון ולוי ומצא בהם את מידת העזות. ירבוני מידה זו גרוע ביותר, ולכן אחלק את חלק הארי ממידה זו שיש להם בכל ישראל, כך שישאר אצל כל שבט מעט עזות, וישתמשו במידה זו לדברים טובים בלבד, ומברכתו של יעקב נהיו ישראל עזין שבאומות.

ברם, רבים מן הפוסקים האחרונים הרימו קולמוסם בתמיהה רבתי על החידוש שלא נשמע כמוהו עד לתקופתם, ביניהם הגאון רבי מאיר מיכל, נינו של רבי אברהם אחי הגר"א (בספר שו"ת המאיר לעולם סימן כ"א) המתפלג, וכי מי שברשותו ציפור קטנה, שגדלה פחות משיעור כזית, אינו רשאי לשחטה ביום טוב? וכי שמענו מאבותינו כי ביום טוב אסור להכניס לתנור בצק ששיעורו פחות מכזית? לפיכך הוא קובע: "ואנכי על משמרתי אעמדה" להכריז כי אין הדברים נכונים. את הראייה מן הפסוק "הוא לבדו יאכל לכם", הוא דוחה בכך, שהן גם עבור צרכים נוספים, מלבד אכילה, ביום טוב הותרו מלאכות המוגדרות "מלאכת אוכל נפש" [ראה מאמרים בגליונות 390, 391], כגון, חימום הבית וכדומה, והתורה נקטה כאן בלשון אכילה לדוגמה בעלמא ולא כציווי שיש ללמוד ממנו הגבלות. רק כאשר התורה מצווה לאכול, כגון, מצה בפסח וכדומה, אזי שיעור האכילה הוא כזית, אך כאשר התורה מתירה עשיית מלאכת "אוכל נפש" ביום טוב, הותר הדבר בכל שיעור, לפי שהתנאי היחיד הוא, ש"מלאכת אוכל נפש" תעשה עבור צורך השווה לכל נפש.

מדוע, איפוא, קבעה סוגייתנו כי אין לשחוט בהמה לקראת מוצאי יום טוב, אם לא היא סיפק לאכול ממנה כזית ביום טוב? אחרונים רבים מבארים, כי אם נותר זמן מועט כל כך, עד שאפילו כזית לא יספיק לאכול ממנה ביום טוב, נראה הוא כמערים ועושה מלאכה ביום טוב לצורך יום חול (כ"כ בספר ביצחק יקרא ח"א סימן כ"ח ובשו"ת בית שערין או"ח ס"ס רנ"ד, ובפתחי שערים בסוגיא לעל כא/ב).

דף כח/א אין משחיזין את הסכין ביום טוב החלפת בלוני גז ביום טוב

בבקרן של יום טוב גילתה עקרת בית לחרדתה כי בלון הגז אזל. על אתר התבקש בעל הבית לסור אל המחסן, לשלוף את בלון הגז החלופי, ולחברו אל מערכת הגז של ביתם, למען תבשל את מאכלי החג. לבקשתה הצנועה נלווים דיונים הלכתיים רבים, ביניהם, כיצד יש להגדיר את פעולת הרכבת בלון גז ביחס למלאכות שנאסרו ביום טוב, האם פעולה זו היא "בונה", או "מכה בפטיש". במאמר שלפנינו לא נדון אם פעולה זו אסורה מן התורה או מדרבנן ומה טיבו של האיסור, אלא נתחיל את הדיון לאחר הנחה כי פעולה זו אסורה, והשאלה בה נתמקד היא: האם ביום טוב מותר לעשותה לצורך "אוכל נפש". בסוגייתנו נחלקו רבי יהודה וחכמים לגבי "מכשירי אוכל נפש".

כידוע, ביום טוב מותר לעשות מלאכות לצורך הכנת מאכלים. ברם, יש מלאכות העוסקות בהכנת המאכל ויש מלאכות מקדימות, בשלב הראשוני של הכנת האוכל, למשל, להשחיז סכין כדי לשחוט בהמה. מלאכות אלו מוגדרות "מכשירי אוכל נפש", הן אינן עוסקות באכילה עצמה אלא בתיקונה והכנתה. רבי יהודה סובר, כי גם מלאכות אלו מותרות ביום טוב, ולפיכך הורה כי מותר להשחיז את הסכין ביום טוב, אם אי אפשר היה לעשות זאת מערב החג, כגון, שלא ידע שחוד הסכין כהה, או שהיה טרוד ביותר ולא הספיק להשחיזו.

בהיתרו של רבי יהודה יש מגבלות ותנאים אחדים, ולהלכה נחלקו הפוסקים באלה אופנים הלכה כרבי יהודה, והאם על הלכה זו נאמר הכלל "הלכה ואין מורים כן", כלומר, אף על פי שהלכה כמותו, אין מורים כן הלכה למעשה - ראה בהרחבה במאמר הבא.

הכל מסכימים, כי היתרו של רבי יהודה מתייחס לגבי תיקון כלי לצורך אוכל נפש [אם לא היתה אפשרות לתקנו מערב יום טוב]. אך עשיית כלי לצורך אוכל נפש, אינה מותרת כלל ועיקר, גם לשיטת רבי יהודה (ראה טור, סוף סימן תקט"ט ובמשנה ברורה בפתחה לסימן הנ"ל ובשעה"צ שם ס"ק א').

עלינו לברר, איפוא, אם הברגת בלון הגז למקומו נחשבת "תיקון קטן", המותר לפי ההלכה לעשותו ביום טוב לצורך אוכל נפש (ראה שולחן ערוך שם סעיף ב'), או שמא היא נחשבת "תיקון גדול", שלגבי נחלקו הפוסקים, אם הוא מותר (ראה שו"ע שם סעי' א' ובביה"ל ד"ה אותו), ואולי הדבר נחשב כעשיית כלי גמור, שאין חולקים כי היא אסורה.

הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר זצ"ל, אשר נשאל על אודות הנושא (שו"ת שבט הלוי ח"י סי' פ'), מציין את מחלוקת הפוסקים לגבי הגדרת האיסור בפעולת הברגה בחזקה, כאשר בדעת המברג להותיר את הברגה על כנה למשך שבועות, ואין בדעתו לחזור ולפתחה בקביעות. המגן אברהם סובר, כי פעולה זו אסורה (מובא בשער הציון סימן תקי"ט ס"ק י"ב), והמשנה ברורה מצדד להחמיר כדעתו (שעה"צ שם). משכך, יתכן שהברגת בלון הגז, שנועדה לשבועות אחדים, יש בה איסור תורה לדעת המגן אברהם ולא הותרה פעולה זו עבור מכשירי "אוכל נפש", מפני ש"תיקון גדול" היא.

לסיום הוא מציין, כי בשעת דוחק גמור, ששמחת יום טוב תתבטל, מותר לעשות הדבר על ידי נכרי בלבד [אולם, ראה מש"כ בשמירת שבת כהלכתה פ"ג סעי' י"א ובהערה שם בשם הגר"ש אויערבאך זצ"ל, ובפסקי תשובות סי' תקי"ד אות ט"ו שהביא את המצדדים להקל בדבר].

דף כה/ב מפני שהן עזין
ה' עוז לעמו יתן
לפי שניתנה תורה לישראל, תש כחם ומי יעמוד להם כנגד האומות? זהו שאמר הכתוב (תהלים, כט/יא): "ה' עוז לעמו יתן". ה' נתן לעמו את התורה הקרויה "עוז", ולפיכך, "ה' יברך את עמו בשלום" שעתה יגן עליהם מפני האומות (עיון עקב).

דף כה/ב מפני שהן עזין
על ידי התורה מתרבה השלום
"ה' עוז לעמו יתן", בכך שנתן להם את התורה, המתיק את עזותם ואפס מהם גדול מהוה המחלוקות, הוא שהמשיך הפסוק, "ה' יברך את עמו בשלום" (עיון מנחם).

דף כה/ג עזין הן, ישראל באומות...
עז וביישן
הזיהוי של ישראל כעזים מתמיה מאד, לאור דברי הגמרא ביבמות (עט/א) כי ישראל מאופיינים כביישנים דווקא.

אולם, יש עזות ויש עזות, יש בושה ויש בושה. יש עזות שמשמעותה חוצפה, והיא זו שהפכה הוא בושה מבחינה זו ישראל ביישנים הם. אולם יש עזות שמשמעותה חוזק לב ועקביות, עמידה על המשמר ומסירות נפש, "עז כנמר", שמתעקש לבלתי סור מתפקידו ומטרתו, מבחינה זו ישראל עזים שבעזים, ואין זה חסרון כלל (לקוטי בתר לקוטי, בשם מנחת עני).

דף כה/ב ו"א אף צלף באילנות
עזות הצלף
כתב רש"י: "לא ידעתי מהו עזות שלו", של עץ הצלף.

יש האומרים, כי דרי ארץ ישראל, מקום גידולו של הצלף, עשויים להתודע לעזותו: הצלף, המגיע לפעמים עד גודל של אילן, גדל בקירות ובחומות ומגדל ענפים ופרחים בעצם ימי הקיץ, באין אף טיפת מים! לעיתים אף מקצצים אותו עד היסוד, ועם כל זאת אחר זמן מה הוא חוזר וגדל, מוציא ענפים, פרחים, ופירות. עזות שבעזות היא להתקיים בתנאים שכאלה... (קול תורה, כ').

לעילוי נשמת
הר"ר **נחמן יזרבלין** ז"ל
ב"ר אלימלך הלוי ז"ל נלב"ע י"ב בתשרי תשס"ד
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
מרת **צינה פלוק** ע"ה
ב"ר אברהם הכהן ז"ל
נלב"ע י"ז בתשרי ב' דחומה"ס תשל"ט
תנצב"ה
הונצחה ע"י בנה ידידנו
הר"ר **אברהם פלוק** ומשפ' שיחיו - תל אביב

לעילוי נשמת
הר"ר **יקותיאל יהודה (ג'ייקובס)** ז"ל
ב"ר מנשה הי"ד נלב"ע ט"ו בתשרי תשס"ו **תנצב"ה**
הונצח ע"י המשפחה שיחיו